

**Историографски проблеми на малкия регион на
примера на Добруджа: националноосвободителните
прояви на добруджанските българи като
проблем на микроисторията**

*д-р Володя Милачков
Институт за исторически изследвания, БАН*

**Historiographical problems of the small region:
the National Liberation activities of the dobrudzha
bulgarians as a problem of microhistory
(case study – Dobrudzha)**

*Dr. Volodya Milachkov
Institute for Historical Studies, BAS*

***Abstract:** The scientific and popular literature in the late XX and early XXI century, related to Dobrudzha, the dobrudzha question and mainly to the National Liberation events of the dobrudzha Bulgarians, as well as its place in the regional libraries, is presented very briefly. For further research, it is good to be tied to the use of microhistory methods. Attention is paid to the newly established research centre Dobrudzha Scientific Institute to encourage scientific studies.*

***Keywords:** Dobrudzha, Dobrudzha question, Dobrudzha Scientific Institute, microhistory*

***Резюме:** Съвсем накратко се представя научната и научно-популярната литература в края на ХХ и началото на ХХІ век, свързана с Добруджа, добруджанския въпрос и главно с националноосвободителните прояви на добруджанските българи, както и нейното място в регионалните библиотеки. За по-нататъшната изследователска дейност е добре да бъде обвързана с използване на методите на микроисторията. Отделено е внимание на новосформирания изследователски център Добруджански научен институт за поощряване на научните дирения*

***Ключови думи:** Добруджа, добруджански въпрос, Добруджански научен институт, микроистория*

Настоящото изложение е опит да се представи накратко публикуваната в България научна и научно-популярна литература в

края на XX и началото на XXI век, свързана с Добруджа, добруджанския въпрос, и главно с националноосвободителните прояви на добруджанските българи, както и с някои от проблемите, които съпътстват по нататъшната изследователска дейност.

Необходимо е да се отбележи, че голяма част от изданията се съхраняват в библиотечните фондове на краеведските бази данни на Регионална библиотека (РБ) „Любен Каравелов“ – Русе, РБ „Партений Павлович“ – Силистра, РБ „Дора Габе“ – Добрич и РБ „Пенчо Славейков“ – Варна, РБ „Стилиян Чилингиров“ – Шумен, РБ „Петър Стъпов“ – Търговище. Тук трябва да се подчертае и обществената значимост на поддържането на този информационен ресурс за изследване и популяризиране на малко известни данни и факти за различните страни от историята на Добруджа и добруджанския въпрос с неговите различни аспекти.

В тях се съхраняват както монографии и сборници с научно-литература, документални издания, така и литература с научно-популярен характер. Краеведските им сбирки пазят екземпляри от вестници и списания, издавани по времето на отминалите събития, а публикуваните в тях статии образуват общ информационен масив от своеобразен изворов материал, подпомагащ проучванията на историци и краеведи. В краеведските бази данни на регионалните библиотеки в Русе, Добрич, Силистра и Варна, „Добруджа“ като тема във всичките ѝ аспекти е разкрита чрез различни тематични и систематични картотеки, а предметните рубрики в електронните им каталози са детайлизирани с голяма точност. Това показва високата степен на приоритет на темата в регионалните библиотеки, както и на популяризирането на научната и краеведска литература в интернет пространството. Във фондовете на библиотеките има твърде малко издания, осъществени в периода от 1944 г. до 1980 г., което обективно показва наличието на затъмнение за тези страници от историята на Добруджа. Същевременно постепенното покачване на броя на публикациите след 1980 г. разкрива засиления научен и обществен интерес към темата. Той е провокиран от протичащите процеси за осветляване на малко известни моменти от близката ни история и необходимостта от съвременна оценка на събитията в нея, повлияли върху живота

на поколения българи. Повишеният интерес отразява и промените в международните отношения и нуждата на по-изявена защита на националните интереси, свързани с интерпретацията на не толкова отдавна отминали събития.

Историята на Добруджа и добруджанския въпрос е тема на многогодишни проучвания от страна на български учени от различни академични и професионални структури, като висши училища, БАН, исторически музеи, регионални поделения на държавните архиви и др. В последните 20 години, първи за настоящия век, изпъкват имената на Петър Тодоров, Георги Марков, Антонина Кузманова, Людмил Спасов, Велико Лечев, Жеко Попов, Благовест Нягулов, Любомир Златев, Валентин Събков и др. Не малко краеведи също дават своя принос за разкриване на различни детайли от миналото на третата българска държава, свързано с Добруджа. Повечето от тях, освен с изпълнението на индивидуални научни проекти, заедно с колеги от други научни институции, участват активно в създаването на колективни трудове и организиране на научни конференции и срещи, посветени добруджанското минало.

През вече далечната 1979 г. се приема решение да се подготви и издаде многотомна история на Добруджа, също и кратка история на Добруджа и ежегоден сборник „Добруджа“, в който да се публикуват краеведски материали. Още през 1984 г. започва издаването на годишник „Добруджа“ от Единния център по история при БАН и Комисията за регионални изследвания при НС на ОФ, а по-късно от историческите музеи в Добрич и Силистра. В него публикуват свои работи по проблемите на Добруджа изследователи от различни централни и местни научни организации, в това число и учени от БАН. Заявката на редакционната колегия е, че публикациите ще бъдат адресирани към широката общественост, но ще имат строго научен характер.

През 1984 г. беше издаден том първи на четиритомната „История на Добруджа“, а кратката история на Добруджа – през 1986 г. Том трети на „История на Добруджа“ бе издаден през 1988 г. С известно закъснение през 2004 г. беше публикуван том втори „История на Добруджа“. През 2007 г. бе обнародван том четвърти на „История на Добруджа“. Той том обхваща периода

от 1878 до 1944 г. С последвалите индивидуални и различни по обем публикувани изследвания се допълниха и обогатиха представите за националноосвободителното движение на добруджанските българи и неговите организационни формирования и техните изявени представители.

* * *

Микроисторията е метод, който се фокусира върху малки изследователски единици: общност, събитие, селище или отделен индивид. Тя е тясно свързана със социалната и културната история. В тази връзка нейната роля в голяма част от по-нататъшните усилия за разкриване на добруджанското минало все повече ще нараства. Микроисторическият анализ изучава конкретни явления, които са се случвали в живота на хората, за да открие доминиращите тенденции и представители в обществата като цяло. Той цели изучаване на живота и менталитета на „малкия човек“, за когото се приема, че обикновено се губи в историята. Малкият човек се появява като активно действащо лице от миналото, което има свой глас и реализира собствените си житейски цели и стратегии, участващи във формирането на обществените нагласи. Методът на изследване е съсредоточен върху анализа на ежедневните събития, прояви и периферни явления, които формират традициите на хората и структурират общностите. Той се интересува от отделната човешка съдба, от отделни моменти, места и техните връзки с по-големите събития.

Според дефиницията на Джовани Леви: „Микроисторията се стреми да не жертва познаването на индивидуалните елементи пред по-широката генерализация и всъщност подчертава индивидуалните съдби и събития. Но в същото време тя се стреми да не отхвърля всички форми на абстракция, тъй като минималните факти и индивидуалните случаи могат да послужат за разкриването на по-обща явления“. Трябва да се отбележи, че микроисторията не трябва да се смесва с регионалната история, която изследва събитията и идеологическата им подкладка, като се фокусира върху определена територия с цел е да разбере нейното настояще.

Микроисторията се явява гарант за историческото многообразие, защото нейните изследвания се отличават с популярен

стил на представяне, с желание разказът ѝ за събитията да предизвика желание у читателя да вземе участие в процеса на историческата реконструкция. В нея действащи лица са обикновените хора, водени от благородни стремежи, с идеали, оказващи се понякога и заблуди. Тя хвърля допълнителна светлина върху многопластовия и противоречив образ на миналото и е особен път към самопознанието. Микроисторията открива пред погледа на изследователя неща, които в широката перспектива на големият мащаб остават недостатъчно видими. В случая не се търси противопоставяне между мащабните размери на историческото изследване, а се цели да се разбере, че те имат своето място в опитите да бъдат разбрани определени тенденции. Човешкото минало, настояще и бъдеще, минава през отделни истории, които структурират по-общия исторически разказ, правейки неговата достоверност по-убедителна. Тя води до засилване на неговата четивност и увлекателност, което способства за развитието на процесите на търсене на автентични свидетелства и самопознание.

Микроисторията, както и историята на всекидневието, уплътняват картината, разкривана при реконструкцията на избрания период. Те позволяват да се откриват нови тематични полета и водят до разширяване на изследователския инструментариум и набора от похвати за осветляване на не толкова отдалеченото минало. Все още има хора общували с участници в разглеждания исторически и времеви отрязък, което предполага активна теренна работа за събиране на субективна информация, опряна на вербални сведения (разкази на „живи“ спомени), интервюта и анкети, успоредно с издирване и съхраняване на документални и материални свидетелства, полезни за микроисторическите изследвания.

* * *

Свое закономерно и достойно място в изследователските и популяризаторските усилия за разкриване на добруджанската история, независимо от използваните изследователски подходи и предпочитания, е редно да заеме и учредения в последните години Добруджански научен институт. За него ще бъде полезно да бъде обект на внимание от страна на библиотечните институции и техните чинители. Неговият първообраз под същото име е създаден още през

миналия век в октомври 1932 г. Тогава за негов председател е избран проф. Михаил Арnaudов. В състава на института влизат професорите от Софийския университет: Стоян Романски, Георги П. Генoв, Стефан Младенов, Анастас Иширков, Борис Йоцов, Петър Никoв, Петър Мутафчиев. Заедно с тях в института се включват редица писатели, журналисти и общественици, като Дора Габe, Антон Страшимиров, Йордан Йовков и много други. Инициатор за създаването му е Изпълнителният комитет на Съюза на добруджанските благотворителни дружества. Заедно с Македонския научен институт, Тракийския научен институт и Западнопокраинския научен институт той си поставя за главна цел да изучава миналото и настоящето на българите останали извън пределите на България, като предмет специално на неговите изследвания е Добруджа. Закрит е в началото на 50-те години на ХХ-ти век в съответствие с провежданата политика на национален нихилизъм от установения просъветски комунистически режим в България.

След няколко опита за неговото възобновяване след промените през 1989 г., най-сетне начинанието сполучва едва в края на 2021 г. и началото на 2022 г., когато Добруджанският научен институт е коректно регистриран с правна форма „Сдружение“ и седалище в гр. Добрич. Дейността на Института, събрал основната част от изследователите на историята на Добруджа, е добре да бъде насочена не само към разширяване и поощряване на историческите изследвания, но и към ограничаване на политическите и идеологическите влияния върху тях. Това би допринесло историкографският дебат да се води въз основа на професионалния морал на историците и краеведите, с което ще бъдат избегнати непродуктивни спорове и ще направи устойчиви и надеждни познанията за добруджанското минало. Институтът е препоръчително да даде своя принос за двустранното сътрудничество и неговото подсигуриране с добре премислени и подготвени българо-румънски проекти. Той ще бъде особено полезен при активирането и дейното поощряване на изследователски усилия от различен порядък, като стимулира единични и групови начинания в израз на стремежа да следва примерите на своите предтечи и същевременно да привлича към участие и различни образователни институции.

Съвременните българо-румънски отношения в рамките на Европейския съюз предполагат възможности за по-спокойно и уравновесено разкриване и тълкуване и на най-деликатните и емоционално заредени исторически моменти. Тук трябва да се търсят пътища за по-системен и без излишни ограничения реципрочен достъп до архивните и библиотечните фондохранилища в България и Румъния на заинтересовани техни изследователи. Едновременно с това да се търсят и откриват възможности за младите хора от двете съседни страни да опознават миналото им, отнасяйки се с уважение към него и формирайки позитивни добросъседски нагласи.

Използвана литература:

1. История на Добруджа. Т. 4 (1878–1944 г.). В. Търново, 2007.
2. История на Тутракан. Т. 2. (1878–1944). Тутракан, 2010.
3. Добруджа на кръстопътя на историята. Сборник с изследвания. Тутракан, 2013.
4. Добруджа – политика, общество, стопанство и култура, 19–20 век. Сборник с изследвания, Тутракан, 2015.
5. Златев, Л. „Без борба – няма свобода!“ Въртешната добруджанска революционна организация (ВДРО) 1923–1940 /. Русе, 2015.
6. Нягулов, Бл. Добруджанският въпрос в съвременната историография: Сравнителни аспекти // Добруджа – политика, общество, стопанство и култура (XIX–XX в.): Сборник с изследвания. – Тутракан, 2015, 82–99.
7. Леви, Дж. Упражнения по микроистория. София: Дом на науките за човека и обществото, С., 2008.
8. Списание „Социологически проблеми“, Брой 3–4, Година 2010 (Свидетелство и архив: контексти на микроисторията).
9. Между макроисторията и микроисторията... или историята в множествено число. Дом на науките за човека и обществото. С., 2010.